

Culpa och strikt ansvar – analys

Högsta domstolen 2023-04-14, mål nr [T 3401-22](#) (Smyckets vikt)

I målet Smyckets vikt var fråga om ett utomobligatoriskt förhållande mellan Kronofogdemyndigheten och en köpare vid en offentlig auktion. Frågan i målet var således om myndigheten hade vållat en skada genom fel eller försummelse, eller, annorlunda uttryckt, om den hade varit culpös. HD baserade emellertid en stor del av sin bedömning av om culpa förelåg på köplagens felregler, det vill säga på regler som i vanliga fall ligger till grund för ett strikt ansvar. Avgörandet väcker därigenom inte minst frågan vari skillnaden egentligen ligger mellan ett ansvar grundat på culpa och ett strikt ansvar. Jon Kihlman har analyserat domen för JP Infonet. Den har för JP Infonet tidigare analyserats även av Nils-Bertil Morgell.

STRIKT ANSVAR OCH CULPAANSVAR

En säljares ansvar för fel i en såld vara är strikt. Det innebär inte minst att frågorna varför felet har uppkommit och hur säljaren har agerat i princip saknar betydelse. Fokus är i stället inriktat mot frågorna om fel alls föreligger och när det i så fall har funnits. Det framgår av framför allt [17–21 §§](#) köplagen (1990:931, KöpL).

För uppdragsavtal är den centrala frågan i stället i många fall just hur uppdragstagaren har – eller inte har – agerat. Det är kvaliteten i själva utförandet som är avgörande för om uppdragstagaren har uppfyllt sitt kvalitativa åtagande eller om den har begått avtalsbrott. Bedömningen är därför i allmänhet inte knuten till en viss tidpunkt utan avser i stället hela avtalstiden.

Även i utomobligatoriska förhållanden är fokus inriktat mot hur en part har – eller inte har – agerat. Ett agerande – eller en brist på agerande – i strid mot gängse normer medför ansvar. Ansvarsgrunden benämns på flera olika sätt: försummelse, vårdslöshet, oaktsamhet eller culpa. När den ansvariga personen är en myndighet används i stället många gånger uttrycket ”fel eller försummelse”. I sak är de alla likvärdiga. Alla innebär att gränsen till skadeståndsansvar har passerats. Bedömningen behöver inte avse någon särskild tidpunkt, men är i många fall i praktiken knuten till en viss omständighet och därmed även till en viss tidpunkt.

OMSTÄNDIGHETERNA I MÅLET

Omständigheterna i målet var följande. Inför försäljningen av ett smycke på offentlig auktion uppgav Kronofogdemyndigheten att smyckets kedja vägde 26,8 gram och att dess hänge vägde 47,1 gram. Smyckets totala vikt var således 73,9 gram. Av kungörelsen framgick vidare bland annat att smycket såldes ”i befintligt skick” och att det ankom på köparen ”att noga undersöka objektet vid visningen av det” samt att Kronofogdemyndigheten inte lämnade ”några garantier för funktion, ursprung, kvalitet eller äkthet”. Där angavs även att Kronofogdemyndigheten ansvarade för att den lämnade informationen var korrekt. Den senare uppgiften kan framstå som överflödig; det vore onekligen märkligt om det inte skulle gälla även utan ett särskilt påpekande. Målet kan emellertid sägas handla om just ansvaret för lämnade uppgifter, se inte minst Dag Mattssons skiljaktiga mening.

Sedan smycket hade sålts vid auktionen uppdagades att viktuppgiften var felaktig. Det var inte hänget, utan hela smycket, som vägde 47,1 gram. Av ett nytt värderingsintyg framgick – vilket kan framstå som märkligt – att avsaknaden av 26,8 gram guld inte påverkade smyckets marknadsvärde. Köparen väckte emellertid talan mot Kronofogdemyndigheten och krävde skadestånd motsvarande viktskillnadens andel av det pris som den hade betalat.

Eftersom Kronofogdemyndigheten inte var säljare, utan bara ett slags förmedlare av försäljningen – se här till särskilt domens punkt 24 – grundades käromålet på utomobligatoriska regler. Så synes åtminstone Högsta domstolens (HD) majoritet ha uppfattat käromålet, jämför första stycket i Dag Mattssons skiljaktiga mening. Grunden för talan var således att skadan hade uppkommit genom Kronofogdemyndighetens ”fel eller försummelse”.

UNDERRÄTTERNAS DOMAR OCH FRÅGAN I MÅLET

Tingsrätten biföll köparens talan och förpliktade myndigheten att betala skadestånd med det yrkade beloppet 9 429 kronor. Hovrätten ogillade i stället köparens talan.

Frågan i målet angavs i domens punkt 1 vara om det hade utgjort fel eller försummelse enligt [3 kap. 2 §](#) 1 p. skadeståndslagen (1972:207) att Kronofogdemyndigheten hade lämnat en felaktig uppgift om vikten på ett smycke som var till försäljning på exekutiv auktion.

HD:S DOM

HD anger i domens punkt 18 att “[b]edömningen av om det förekommit fel eller försummelse, dvs. om exempelvis en myndighet varit oaktsam, ska göras som en objektiv culpabedömning”, att ”avgörande är vad

den enskilde har rätt att förvänta sig vid en verksamhet av det aktuella slaget” och att “[d]et är det felaktiga resultatet av myndighetens handlande, inte orsakerna till detta, som är väsentligt i sammanhanget”.

I punkt 22 anger HD att en myndighet ansvarar för sakuppgifter som har lämnats trots att uppgifterna härrör från någon som myndigheten har anlitat, såsom en värderingsman. Ställningstagandet avviker således från den grundläggande utomobligatoriska principen – från vilken inte minst 3 kap. skadeståndslagen utgör ett undantag – att var och en ansvarar bara för sin egen culpa.

Trots att fråga var om ett utomobligatoriskt förhållande anger HD i punkt 25 att ”den köprättsliga regleringen kan vara av betydelse vid culpabedömningen, i den mån regleringen kan uppfattas som en standard för den typ av försäljning som är aktuell”. Bedömningen av om fel eller försummelse hade förekommit ska således åtminstone delvis göras mot bakgrund av om ett strikt ansvar skulle ha förelagat om Kronofogdemyndigheten i stället hade varit säljare av smycket.

Smycket såldes i befintligt skick. Som anges i domens punkt 26 är det i enlighet med såväl [9 kap. 8 §](#) andra stycket utsökningsförordningen (1981:981) som [19 §](#) andra stycket KöpL. Av 19 § KöpL framgår att varor även i sådana fall kan vara felaktiga. För det krävs emellertid något mer än vad som skulle krävas utan friskrivningen. Bland annat ansvarar en säljare regelmässigt för konkreta sakuppgifter, såsom den i målet aktuella viktangivelsen. I konflikten mellan å ena sidan den allmänt hållna begränsningen som – åtminstone numera – ligger i begreppet ”befintligt skick” och å andra sidan den konkreta viktuppgiften, ska den senare ges företräde. Det är knappast kontroversiellt. I ett köprättsligt förhållande skulle smycket således ha varit felaktigt.

På motsvarande sätt anger HD i punkt 28 att det ”framstår som rimligt” att Kronofogdemyndigheten ska svara för att lämnade konkreta uppgifter är korrekta. Det bör därför – åtminstone ”normalt” – anses utgöra fel eller försummelse av myndigheten att lämna sådana felaktiga uppgifter.

Inget i målet motiverade en avvikelse från vad som gäller ”normalt”. Kronofogdemyndigheten hade därför genom fel eller försummelse orsakat köparens skada. Köparen hade emellertid inte visat skadans omfattning och ersättning utgick därför inte med ett högre belopp än de 500 kronor som Kronofogdemyndigheten hade vitsordat. Vitsordandet baserades enligt vad som anges i domens punkt 9 på att smycket enligt det ursprungliga värderingsintyget var värt ca 40 000 kronor, att köparen hade betalat 26 000 kronor och att kvoten mellan smyckets faktiska vikt (43,7 gram) och dess uppgivna vikt (73,9 gram) multiplicerad med det uppgivna värdet (40 000 kronor) var ca 25 500 kronor. Skadan uppgick därför enligt Kronofogdemyndigheten bara till 500 kronor.

ANALYS

Det finns bara två slags åtaganden och som en följd av det bara två slags förpliktelser. Det ena är att en part åtar sig att tillhandahålla ett resultat. Åtagandet – och därmed förpliktelsen och ansvaret – är då med nödvändighet strikt: om det utlovade resultatet inte tillhandahålls har gäldenären brutit mot sitt åtagande. Det andra är att en part åtar sig att verka för något, i allmänhet att ett resultat ska uppnås. Gäldenären ansvarar då inte för att resultatet uppnås, utan bara för att den med erforderlig kvalitet och ansträngning verkar för att så ska ske. Det förra åtagandet brukar benämnas resultatåtagande eller resultatförpliktelse, medan det senare brukar benämnas omsorgsåtagande eller omsorgsförpliktelse.

Ett första led i en analys av domen måste därför vara att uppmärksamma att HD i punkt 18 anger att det är det felaktiga resultatet av myndighetens handlande, inte orsakerna till detta, som är väsentligt i sammanhanget. Kronofogdemyndighetens åtagande var således enligt vad HD:s majoritet anger i en del av punkt 18 ett resultatåtagande. Att resultatet inte tillhandahölls – smycket vägde inte utlovade 73,9 gram – borde därför vara tillräckligt för att utlösa ansvaret. Någon culpabedömning kan då inte komma i fråga. Den saknar all relevans.

Icke desto mindre går majoriteten – i enlighet med hur frågan i målet har formulerats i punkt 1 – över till att resonera om just culpa. Det innebär att det inte alls är resultatet som är avgörande, utan i stället kvaliteten i Kronofogdens agerande – eller frånvaro av agerande – som är avgörande. Resultatet spelar därmed bara roll för bedömningen av skadans omfattning. Culpaansvaret innebär att gäldenärens ansvar begränsas så att den inte ansvarar för att resultatet uppnås, utan bara för att den med tillräckligt god kvalitet har verkat för att så ska ske.

Culpabedömningen ska enligt HD göras objektivt. Samtidigt ska den emellertid göras med beaktande av vad ”den enskilde har rätt att förvänta sig vid en verksamhet av det aktuella slaget”, vilket åtminstone antyder att bedömningen ska göras med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet. Och då blir det rimligtvis fråga om en bedömning av – som Dag Mattsons uttrycker det överst på s. 12 – vad den enskilde har ”fog att uppfatta” i det enskilda fallet. En sådan bedömning kan knappast sägas vara objektiv, åtminstone inte i bemärkelsen att den är allmängiltig: en person kan i en enskild situation sakna fog för en uppfattning som andra personer i andra situationer skulle ha fog för.

Att den enskildes berättigade (eller med Dag Mattsons ordval ”befogade”) förväntningar utgör grunden för culpabedömningen innebär att förväntningarna måste preciseras och kvalificeras i det enskilda fallet, låt vara att de flesta enskilda fall säkerligen visar sig vara identiska därvidlag. När det har gjorts, har man fastställt den kvalitetsnivå som ska gälla för det enskilda fallet. En negativ avvikelse från den utlöser i förlängningen ett ansvar för den avvikande parten.

I bedömningen av om Kronofogdemyndigheten hade varit culpös utgår HD därtill från normer för ett resultatansvar. Den köprättsliga regleringen av en säljares strikta felansvar får således utgöra fond för bedömningen. Det är knappast särskilt lyckat. Och om köplagstiftningen ändå skulle få fylla en sådan funktion, vore

det nog bättre om HD hade knutit an till [40 §](#) tredje stycket KöpL om en säljares ansvar för särskilda utfästelser.

HD:s domskäl skapar rimligtvis mest förvirring beträffande gränsdragningen mellan resultatåtaganden och omsorgsåtaganden och – som en konsekvens av den – gränsdragningen mellan ett strikt ansvar och ett culpaansvar. Det finns visserligen inte mycket att erinra mot HD:s domslut. Den väg som domstolen tog dit är däremot knappast ägnad att göra någon klokare.

En särskild fråga som mot bakgrund av HD:s anknytning till köplagen är värd att uppmärksamma är förhållandet mellan skadestånd och prisavdrag. En gång i tiden – innan det genom 1905 års köplag upphöjdes till ett eget slags påföljd – var nog prisavdraget bara ett sätt att beräkna skada. Enligt 38 § KöpL ska ett prisavdrag beräknas genom en jämförelse mellan en varas värde i avtalsenligt och felaktigt skick. Om köparen hade varit berättigad till prisavdrag skulle det således mot bakgrund av Kronofogdemyndighetens vitsordande ha beräknats till skillnaden mellan 40 000 kronor och 25 500 kronor, det vill säga 14 500 kronor. Så fördes emellertid inte köparens talan. Frågan om ett skadestånd skulle ha kunnat beräknas så behövde därför inte prövas av HD.

[Jon Kihlman](#)

Advokat, jur. dr

OM DOKUMENTET

Senast uppdaterad

2023-05-25

Utgivare

JP Infonet

[Jon Kihlman](#) Advokat,
jur.dr

Författad av
